

Lars Ilshammar
Wikipedia Academy 2009

Från Wikipedia till Wikiworld

Att få rösträtt är icke någon rätt för vare sig den ene eller den andre. Det enda avgörande därvidlag är statsnyttan.

Arvid Lindman 1917

Jag tror inte på demokratins förmåga att lyckliggöra ett folk, allra minst den sortens demokrati som det här blir fråga om och som sannolikt ganska fort kommer att leda till massvälde.

Tidigare statsministern Hjalmar Hammarskjöld, ”Hungerskjöld”, i riksdagens rösträttsdebatt 1918

Det beslut som riksdagen nu står i begrepp att fatta, innebär att makten lägges i deras hand som är minst kompetenta att hantera den.

Hammarskjöld i samma debatt

Många skola med grämelse se, hur hörnstenarna i vårt samhälle brytes sönder, och jag förstår dem, ty jag har aldrig under de 24 riksdagar jag bevistat, känt en grämelse så stor som den jag hyser, då jag nu måste biträda detta förslag.

Högerns Ernst Trygger i samma debatt

Snart får vi höra suset från den antågande barbarskogen

Riksdagsledamoten Ericsson i Aaby, högerpartiet, om rösträttsreformen

Demokratin undergräver helhetens intressen, leder till demagogi och bossvälde och hotar det allmännas bästa.

Gösta Bagge 1914, senare högerledare efter Arvid Lindman.

Kunskap och vetande har aldrig varit ämnat åt den klass vars liv endast åt mekaniska arbeten och ekonomiska bördor är ägnat

Lorenzo Hammarskjöld, konservativ skald, i samband med folkskolereformen

Nej, ni har inte hamnat på en grundkurs i politisk historia.
Men, det är märkligt hur lika argumenten klingar, eller hur?
Man kan byta ut ”demokrati” eller ”rösträtt” mot ”Wikipedia” eller ”användargenererat innehåll”, och höra hur en underlig ekoeffekt uppstår.
Gamla unkna påståenden blir som nya, 1914 låter som 2009.

Min mening med att trava gamla citat på varandra är förstås inte att nagla fast något visst parti vid den historiska skampålen, utan att visa att demokratisering alltid har varit problematiskt.

Det finns alltid en elit som svartsjukt bevakar sina privilegier och känner sig hotad av den breda massan, de där nere, de okunniga och obildade, kollektivet, pöbeln.

Denna elit anser förstås att den själv bara försvarar bestående värden och samtidigt står för det upphöjda allmänintresset mot skumma särintressen.

När sociala förändringar och tekniska innovationer i förening med ekonomisk utveckling osäkrar gamla maktstrukturer uppstår formativa moment då radikal förändring blir möjlig.

Det var vad som hände i kölvattnet av samhällets industrialisering decennierna kring förra sekelskiftet.

Demokratin bokstavligen värkte fram i en process där tryckpressen, kameran, telegrafan och telefonen, så småningom radio och TV, blev bärare av nya idéer och effektiva redskap för folkrörelser och de moderna partierna.

Demokratins historia är intimt hopvävd med kommunikationsteknikens.

Mot detta nya stod den traditionella överheten: militären, kyrkan och kungahuset, men också stora delar av den ekonomiska och den intellektuella eliten.

Motståndet riktade sig till ungefär lika delar mot idéerna om lika och allmän rösträtt som mot de medier som gav idéerna spridning och därmed själva bidrog till den förhatliga demokratiseringen.

Massans diktatur och masskultur var den tidens ledande skällsord från självutnämnda samhällsbevarare.

Idag genererar samhällets digitalisering en liknande motsättning mellan konservativa och radikala kraftfält.

Framför allt är det förstås nätets snabba utveckling som har gett ny energi åt idéer om en genomskinligare, interaktivare, mera direkt form av

demokrati.

Motståndet kommer från en ohelig skara av systembevarare som på olika sätt anser sig ha något att förlora.

Den gamla mediaindustrin inser panikslaget att den har skapat ett digitalt monster som tillåter oändlig kopierbarhet.

Nu skriker den på lagstiftning och polis.

Gamla minnesinstitutioner känner sig hotade, klämmer på sitt innehåll, ovilliga och rädda att släppa kontrollen, för vad som kan hända om text och bilder får flöda fritt – eller låter sig skrämmas av upphovsrättens militanta bevakare.

Gamla politiska maktcentra känner sig ifrågasatta och märker hur medborgarnas engagemang söker sig nya vägar förbi partier och parlament.

Det är en händelse som ser ut som en tanke att inga mera omfattande e-demokratiförsök har genomförts i Sverige efter 2000-talets inledande år.

Även själva begreppet tycks ha råkat i vanrykte.

Idag talas det, både på politiskt håll och från forskningens sida, hellre om e-förvaltning eller e-deltagande.

De senaste åren har präglats av fortsatt en envis och kompakt ovilja mot att genomföra även så blygsamma reformer som utökade möjligheter till medborgarinitiativ inom den representativa demokratins ramar, ett motstånd som statsvetaren Joachim Åström frilägger i sin avhandling och som emanerar från såväl flertalet etablerade politiker som från ledande statsvetare.

Gärna chat med kommunalrådet, men inga rådslag eller omröstningar som släpper in medborgarna på de folkvaldas exklusiva domäner.

Så kan man sammanfatta dagsläget.

Förändringsviljan tycks de facto vara i stort sett obefintlig bland demokratins traditionella aktörer.

Om man vill kan man se nuet som en kamp om vilket informationssamhälle av flera möjliga som ska realiseras.

Och det är just genom att vara en fenomenal Success Story som Wikipedia har hamnat i centrum av denna konflikt.

Wikipedia står idag som en av de starkast lysande symbolerna för deltagande demokrati, och för en jämlikare, mera egalitär värld - en Wikiworld, och blir därmed också måltavla för motståndet och skepticismen.

Wikipedia utmanar gamla normer för hur kunskap ska samlas in, valideras, struktureras och göras tillgänglig genom att göra användaren delaktig på lika villkor.

Just därför uppfattas Wikipedia som ett hot av dem som på olika sätt har något att förlora på att kunskap demokratiseras.
Kritik mot Wikipedias funktionssätt, redigeringsprinciper, påstådd censur finns förstås - ibland berättigad.
Det temat ska jag inte diskutera här, det har tagits upp av andra under konferensen.
Dessutom anser jag att det vore att göra bisak till huvudsak, och därmed springa ärenden åt öppenhetens motståndare.

De självklara och uppenbara brister som finns i demokratin bör avhandlas i sin egen rätt, men inte göras till argument mot demokrati i sig.
Annars går man i en skickligt gillrad fälla.
På samma sätt förhåller det sig med Wikipedia.
Däremot tror jag att vi kan härleda två historiska lagbundenheter ur diskussionen om Wikipedia och demokratins fel och brister.
Den första brukar kallas för *lagen om undertryckande av radikal potential*.
Lagen har formulerats av den brittiske medieforskaren Brian Winston och omfattar alla nyare kommunikationstekniker från telefon, radio och TV till datorer och kommunikationssatelliter – och förstås nätet.

Enligt Winston ser eliterna alltid till att ny teknik integreras i samhället så att den förstärker, eller i alla fall inte allvarligt rubbar, de grundläggande maktförhållandena.
Undertryckandet av teknikens radikala potential kan ta sig många olika former, från strikt upprätthållande av patentlagstiftning till institutionellt spårberoende som t.ex. bevarande av det formella demokratiska systemets status quo.
Samtidigt, kan man tillägga, har demokratisering av politisk makt och demokratisering av kunskap förstås ofta besjungits i den politiska retoriken.
Men mellan ord och handling är det vanligtvis långt avstånd.

Den andra lagbundenheten skulle jag vilja kalla för lagen om förväntningarnas polarisering.
Att i politiska eller ekonomiska syften exploatera människors rädsla för det nya och okända är nu inget nytt påhitt, om någon trodde det.
Under halva 1800-alet och hela 1900-talet har den senaste kommunikationsteknik fått symbolisera en ond eller perverterad framtid – samtidigt som den också tilldelats rollen av frälsare och universalmedel mot alla de mångfaldiga krämpor som industrisamhället lidit av.

Det började med järnvägen, som band samman världen och hotade att

slita människans själ i stycken med sin höga fart av 30 km i timmen. Radion skulle försona världen efter första världskriget - och bli den sunda nordiska ungdomens förförare.

På 50-talet var TV:n både dumburk och folkuniversitet.

Videon kunde antingen vara kunskapslyft eller motorsågsmassaker.

Och idag representerar Internet som alla vet världens största bibliotek, men kryllar samtidigt av terrorister, bedragare och pedofiler.

Så växlar de mörka och ljusa framtidsbilderna med tiderna och behoven. Himmel och helvete bor grannar på samma uppslag när media ska hjälpa oss att förstå världen.

Men med tiden konstaterar vi att varken utopierna eller dystopin infann sig.

Kommunikationstekniken blir något annat, som ligger bortanför vår horisont.

Många framtider är möjliga, men sällan just de som vi i stunden hoppas på eller fruktar.

Lärdomen är att både hot och löften regelmässigt överdrivs.

När den nya tekniken avmärkvärdiseras och sjunker in i vardagen märker vi att paniken var ogrundad.

Om några år kommer vi garanterat att roat titta tillbaks på dagens akuta rädslorna och skratta åt oss själva.

Det gäller nog även de som kraxar om alla farorna som lurar i Wikipedia.

Vår samtid påminner i hög grad om omvälvningens decennier kring det förra sekelskiftet när den industriella tekniken stod i centrum för människans förhoppningar och rädslor.

Den här gången är det samhällets digitalisering som har osäkrat gamla maktstrukturer.

Det betyder inte gjorts obsoleta, inte ännu, utan just osäkrats.

Nätet innebär en enorm potential för demokratiseringen av kunskap, och därigenom för demokratisering av politisk makt.

Wikipedia är bara en aspekt, om än central, av denna energireserv.

Det återstår att se om ”gammelsamhället” med sina ”gammelinstitutioner” och ”gammelpartier” kommer att våga ta till sig förändringskrafterna, eller om man kommer att avvisa och motarbeta varje intrång på sina revir och följa praxis att undertrycka den radikala potentialen.

I så fall finns det stor risk att människor kommer att söka sig väger utanför de etablerade strukturerna, i samklang med den senaste medie- och kommunikationstekniken: sociala medier, wikis och bloggar snarare

än partiernas sajter eller myndigheternas webbplatser.

Tecknen är tyvärr inte särskilt positiva.

Jag tänker t.ex. på den fundamentala blindhet och dövhet som blev uppenbar i våras i samband med EU-valet.

Piratpartiets succé i EU-valet borde egentligen inte förvåna någon.

Ändå verkade både medier och gamla partier helt tagna på sängen.

Först de allra sista dagarna förstod man vad som höll på att hända.

Plötsligt lät alla kandidater som desperata småpirater.

Nedladdning skulle bli tillåtet igen, oklart hur dock.

Ipred-lagen ville man inte kännas vid.

Det höll förstås inte.

Väljarna kände igen en omvändelse under galgen och föredrog, begripligt nog, den äkta varan.

Det är faktiskt ofattbart att piratpartiets framgång kunde komma som en överraskning.

Journalister och majoriteten etablerade politiker har antingen varit totalt ointresserade, haft usel omvärldskoll eller varit så fixerade vid sd att de inte klarat att se några andra frågor - en stor del av den mediala uppmärksamheten var ju riktad mot sverigedemokraterna inför EU-valet. Men enligt SvT:s vallokalundersökning var det förhållandevis få unga som röstade sd - särskilt i gruppen 21-30 år.

Oavsett förklaring hade de andra partierna haft riktigt dåliga strategier och mediernas omvärldsbevakning måste få grovt underbetyg.

Signalerna har ju varit mycket tydliga för den som haft känselspröten ute. Om man inte har koll på nätkulturen borde i alla fall förra sommarens uppror mot FRA-lagen och det högljudda Ipred-motståndet nu i våras ha gjort klart att politiken har fått en ny dimension.

Dessutom kan det inte ha varit svårt att de läsa in sig på någon av de många undersökningar som talar om långsiktiga värderingsförändringar. Sverige står t.ex. ut som extremt i det internationella forskningsprojektet World Values Survey.

I sammanfattning är vi det land där utvecklingen mot individualisering och sekulära-rationella värderingar gått längst och där samtidigt antiauktoritära frihetliga värderingar fått starkast fäste.

Det är alltså fullt logiskt att partier med tydliga frihetliga värderingar går fram.

Liksom att piratrörelsen börjar här och nu sprider sig över världen.

Redan finns egna piratpartier eller nätverk i 24 länder.

Framgångarna för piratpartiet och miljöpartiet (i sin nya EU-vänliga form) kan delvis ses som utslag av samma skifte.

Unga människor rör sig över gränserna.

De är vana vid att själva skapa och sprida nätinnehåll och ser enkelt igenom tomma reklambubblor som ”Agera för förändring” eller ”Använd din röst för Sveriges bästa”

Auktoritära, konservativa och nationalistiska budskap är dömda.

Därför är det inte heller säkert att förutsägelseerna om att piraterna kommer att försvinna i nästa riksdagsval lika snabbt som de dök upp slår in.

Piratpartiet är inget tillfälligt hopskramat protestparti som junilistan eller ny demokrati.

Piraterna bygger sina framgångar på en bestående samhälls- och värderingsförändring.

Vi kan tills vidare kalla det för det post-auktoritära samhället, med den personliga integriteten och friheten på nätet som kärnfrågor.

Jämförelsen som ligger närmast till hands är inte med populistiska nejsägarpartier, utan med miljörörelsen.

De som säger ”se hur det gick för ny demokrati” borde istället säga, ”titta hur det gick för miljöpartiet”.

Ingen kallar längre mp för ett enfrågeparti.

Det tog 20 år, men idag är miljöpartiet en etablerad politisk kraft, med anspråk på att vara regeringsunderlag 2010, och de gröna frågorna är självklara långt upp på både den politiska och den mediala dagordningen.

Den som inte förstår att integritet och ett fritt, öppet Internet är lika centrala frågor för en generation som vuxit upp med och på nätet går mot en säker valförlust 2010.

Kanske ser vi nu även början till en senkommen omsvängning från de gamla partierna.

Men det krävs mycket mer än ord för att övertyga.

Man måste på allvar börja bygget av den tekniska och legala infrastruktur som man hittills i 15 år bara pratat om, men i praktiken på många sätt motarbetat i terroristparanoia och underfallenhet mot musik- och filmindustrin.

De gamla partiernas utmaning är nu att ta till sig att de har drivit en politik på tvärs mot den långsiktiga värderingsutvecklingen – och om de vill överleva dra de nödvändiga slutsatserna.

Här finns mycket att bevisa.

På motsvarande sätt måste medierna börja inse att de frågor som piraterna

driver inte längre består av några märkliga krusiduller i utkanten av det politiska fältet.

Det digitala samhället är på riktigt, och på allvar.

Enligt en vanlig uppfattning, företrädd inte minst av ledande statsvetare och tongivande politiker, är den västerländska demokratins problem framför allt en instrumentell fråga.

Det handlar om brister i konstitution och valsystem som kan botas med några relativt enkla förändringar i regelverket; större inslag av majoritetsval, färre riksdagsledamöter, skilda valdagar, införande av en konstitutionsdomstol etc.

Med ett par vridningar på de konstitutionella kontrollerna tror man sig kunna trimma demokratin till att fungera snudd på perfekt.

Uppfinningsrikedomen när det gäller att föreslå sådana reformer är stor.

Förslagställarna lider dock av ett par fundamentala problem.

De bortser ogenerat från att dagens demokratibrister ytterst sällan handlar om missnöje med hur de formella reglagen fungerar, eller inte fungerar.

De medborgare som klagar över antalet riksdagsledamöter eller mandatperiodernas längd är lätt räknade.

Däremot finns det många undersökningar som visar att medborgarna är djupt bekymrade över sina minskande möjligheter att påverka politiska beslut.

Inflytandet, inte instrumenten, tycks vara pudelns kärna.

Det sammanlänkade statsvetenskapligt-politiska komplexet lyckas också missa att hela det demokratiskt mångdimensionella Europa visar ungefär samma krissyntom, oavsett konstitution och valsystem.

Majoritetsval eller proportionella val, skilda valdagar eller gemensamma, verkar inte spela någon roll för den demokratiska apati som yttrar sig i sjunkande valdeltagande, medlemsflykt från de politiska partierna och tilltagande politikerförakt.

Sverige, Frankrike, Tyskland och Storbritannien representerar helt olika politiska modeller men förenas av en snarlik nedgång i medborgarnas demokratiska tillit och aktivitetsnivå

Orsaker till det demokratiska underskottet, och möjliga botemedel, måste därför i huvudsak sökas utanför det konstitutionella området.

För en sådan uppgift är det statsvetenskapligt-politiska komplexet ett hinder i sig.

Dessa väletablerade grupperingar, i mer eller mindre uttalad symbios med varandra, odlar en gemensam världsbild, har starka intressen investerade i nuvarande system och vill helst inte få sina cirklar rubbade. De har också

givit sig själva privilegiet att definierar vad som är demokrati, och således också vari problemen består.

Att ifrågasätta och bryta deras problemformuleringsmakt framstår därför som en första viktig demokratireform.

Lägg till detta att det på varje demokratisk innovation just nu verkar gå tio repressiva.

I det pågående kriget mot terrorismen har trygghet och säkerhet blivit långt viktigare frågor än öppenhet och delaktighet.

Därför är kontroll och övervakning av medborgarna snabbt på väg att etablera sig som justitiedepartementets allra viktigaste politikområde. Om varje försök att reformera den formella demokratins funktionssätt måste kämpa i motvind, inte bara mot maktanspråk och demokratiteoretiska invändningar, utan dessutom mot starka kontrollintressen, är det kanske inte så konstigt om medborgarna vänder den gamla demokratin ryggen, eller hellre väljer att organisera sig i autonoma nätverk och rörelser.

Ett folkstyre låter sig inte skapas uppifrån i myndigheter och departement; dess rötter finns, som alltid, hos medborgarna.

Demokrati kan bara byggas och restaureras underifrån.

Det går inte att kommendera medborgare till att vara engagerade – i så fall har man redan lämnat de demokratiska domänerna.

Om det ska upplevas som rationellt att agera i medborgarrollen måste engagemanget vara meningsfullt.

Utmaningen handlar därför i hög grad om att utrusta medborgarna med större demokratiska maktresurser.

Demokratiseringen av kunskap borde därför vara en angelägen fråga för våra vanligaste politiker, om inte annat av ren självbevarelsedrift.